

TRÜKIMEEDIA

Postimees

Nr.: 27.06.2015

Tiraaž: 64100

<<Kui mul poleks Arieli, siis ma poleks siin. Meil on praegu niisugune armastus, et see on nagu mesinädalad, mesikuu. Ma olen temasse nii armunud, olen liigutatud hoolest, millega ta on mind ümbritsenud, sest tõesti, nii kurba elu ei ole ma varem elanud kui need kaks kuud, mil ma haiglas olin. Aga nüüd, olles taas koju jõudnud, lausa pulbitsen õnnest. Sellele mõeldes tuleb mulle pisar silma.>> Seesuguse ülevoolava tänulikkuse ja armastuse kuulutamise tunnistajaks saab olla harva. Ja Ariel vastab: <<Sina, Eri, oled ise see tänu.>>

MAESTRO ERI KLASI ROHELISED NIIDUD

TEKST: REIN VEIDEMANN, TLÜ EMERITPROFESSOR, POSTIMEES
FOTOD: EERO VABAMÄGI

Istun ühel pärastlõunal maestro Eri Klasi luksuslikus, kuid samas hubases korteris Karl Burmani juugendstiilis projekteeritud, 1914. aastal valminud ning hiljuti renoveeritud Kreutzwaldi 7 majas. Enne seda elasid Klasi Meriväljal oma majas – samuti glamuurses, peaaegu et villana mõjuvas. Aga mida vanemaks saadakse, seda rohkem koomale tuleb eluringi tõmbama hakata. Südalinna korterisse tulekut peab Eri Klas ühtlasi naasmiseks lapsepõlve keskkonda, sest nn kindralite maja Gonstori ja Pronksi tänava nurgal, millele on tema klaverikunstnikust ema Anna Klasi (koos Bruno Lukiga) mälestustahvelgi pandud, jääb praegusest elukohast vaid kvartali kaugusele.

Klasi abikaasa Ariel on katnud rikkaliku kohvilaua. Seda on olnud tõenäoliselt ka rõõm teha, sest maja keldrikorrusel on end sisse seadnud pagaritöökoda. «Sita kolides tundsin, et kui pikalt jätkame, võime end nende maitsvast toodangust paksuks süüa.» kommenteerib perenaine.

Eri Klas on kutsunud mind kui kolleegi Rahvuskultuuri Fondi nõukogust, mida maestro on juhatanud juba kaheksakümne viis aastat, aga ka kui Postimehe ajakirjaniku enda poole, et ära rääkida ja niiviisi jagada Postimehe lugejatega kõike seda, mida tal on tulnud viimastel kuudel läbi elada ning mille kokkuvõte võiks

olla: ta on tagasi. Estonia nõukogu esimehena ongi ta juba jõudnud teatrirahva ette hooaja lõpetamise puhul seda teatama, küll kepile toetudes ja ainult mõneks lauseks. Nüüd tahab ta aga jutustada oma naasmise suurema auditooriumi ees usaldusväärse ajakirjandusväljaande vahendusel. Kodus, toast tuppa liikudes, Klasi enamasti suurejoonelisete eluseikadega seotud maale, portreid, fotosid, aukirju, kontserdiarhiivse külalisele tutvustades on maestro kõnnak veel rabe ja liigutused nurgelised. Pika haiglasoleku jooksul kaotatud kilod on ta otsekui pilkemaks venitanud. Kõnes on veel katkendlikkust, hargnemisi ja kordusi, aga näos jälle sära, silmad kiirgavad osavõtlikkust ja päikesepoisi kelmikust – kõike seda, mille pärast eesti rahvas on teda läbi aastakümnete imetlenud, oma meheks pidanud ja armastanud. Kes ei mäletaks Eri Klasi aastavahetusarhiividele telepöörumisi Eesti Televisioonis enne presidendit uusaastasoovi. Kes poleks kaasa elanud tema kui dirigendi maailmakarjäärile – Klas on olnud peadirigent seitsmes riigis –, kuid samas: kes ei teaks, et Klas on alati tagasi tulnud ja et suure nuusikuna on ta päris kodu Estonias, Tallinna Filharmonias Mustpeade majas, Piritas kloostris Brigitta festivalil – ja muidugi lauluväljakul kümnete tuhandete lauljate ees.

Ikka ja jälle tuleb Klas selle juurde, kui õnnelik ta praegu on. Ta rää-

TRÜKIMEEDIA

Postimees

Nr.: 27.06.2015

Tiraaž: 64100

Särav paar:
pärast läbielatud kannatusi naeratavad Ariel ja Eri Klas melle taas eluröömsalt.

gib vaimustusega mälu taastumisest, mida ühel või teisel kujul, tihel või teise detailiga seoses tähele paneb. Klasi kuulates jääb temast rõpookest mulje kui taassündinust. Mis siis juhtus enne kõike seda?

Ariel Klas rekonstrueerib sündmuste jada. See sai alguse mõne kuu tagusest totaalset kukkumisest. Eri Klas on ju varemgi kukkunud. Eelinterviudest selgub, et esimene kokkuvarisemine tabas teda 1958. aasta suvel. Klasi rodeolik ehk oli selleks ajaks tuure kogunud kolm aastat. Tallinna muusikakooli astub ta 1955. aasta sügisel, sukeldudes selle kõrval džäss- ja oöllu. 1957 on ta estraadiorkestri Sossi Jazz koosseisuline trummar, esinenud Eesti Televisiooniski, mis selleks ajaks tegutseb alles teist aastat. Nooruke Klas lööb kaasa Prita bussijaama restorani orkestris, kus mängib Emil Laansoo. Ta on varumängija ansambli-tes Metronoom ja Integraal. Ta asub õppima tele-režissööride kursustel ja draamateatri draamastuudios. «Igas ööpäevas jäi mul siis kaks tundi puudu,» on maestro seda aega meenutanud viimase intervjuuramatu «Eri-line Eri Klas» autorile Paavo Kangurile. Muusikakooli lõpetamise järel, 1958. aasta suvel, sõidab Klas Eesti Raadio seltskonnaga ekskursioonile Krimmi, haigestudes teel liigespõletikku. Tagasisõidul läbi Moskva kukubki ta kokku sealses näitusehallis, veetes seejärel kolm kuud haiglas, pärast veel mitu kuud David Oistrahhi ja tolle abikaasa Tamara Ivanovna kostil. Üks pikk haiglasolek - sedagi taas Moskvast, kus Klas juhatab dirigendi ja kunstilise juhina Novaja Operat - saab samuti alguse õnnetust libisemisest oma kodu duširuumis.

PÄASTEOPERATSIOON

Ühel viimastest kukkumistest olin ise tunnistajana juures. Päevik näitab 14. veebruaril. Tondiraba jäähallis tähistatakse Corpore suhtekorraldusfirma sünnipäeva. Selle juht, rahvadiplomaadiks kutsutud Meelis Kubits on algatanud rahakogumiskampaania Peterburis Georg Otsa mälestusmärgi rajamiseks. Eri Klas on ettevõtmise patroon. Aga samal õhtul korjatakse raha ka Steinway klaveri ostmiseks, mis hakkaks teenima Tallinna Filharmooniat. Filharmoonia juhina tuleb Klas lavale annetajaid tänama, ent poodiumilt lahkudes komistab. Pea saab pürütada. Maestrol on varemgi pea verevarustusega probleeme olnud. Klasi kolleegidele ja sõpradele saab selgeks, et mees vajab kaitaaremonti.

Saatuse iroonianana on abikaasa Arieli kukkunud ja murdnud mõlemad jaluud, olles «kipsivangis» kõigepealt Helsingi haiglas ja seejärel Klasi Helsingi-korteris.

Erakorralise meditsiini osakonda sõidutab poolteadvusetu Klasi venekeelne kiirabi-brigaad. Klasi nimi ei ütle neile midagi. Kuidagi jõuab teadmine abikaasa kriitilisest seisust Helsingisse. Ariel asub oma meest päästma n-ö kaugjuhtimise teel. Maestro sõidutatakse kardioloogiasesse, seejärel neuroloogiasesse. Niiud tuleb mängu Ida-Tallinna keskhaigla neuroloogiakeskuse ju-

TRÜKIMEEDIA

Postimees

Nr.: 27.06.2015

Tiraaž: 64100

hataja Toomas Toomsoo. Klas teab teda juba ajast, mil Toomsoo oli alles noor arst ja hoolitses Eri ema Anna Klasi eest. «Toomsoo on üks kahest arstist, kellele olen tohtu tänu võlg.» ütleb maestro. Klas saab Magdaleena haiglas erapalati. Ariel jätkab vahendamist. Kompuuterpilt Klasi ajust läkitatakse hindamiseks Helsingi tohtritele, sellele järgneb resolutsioon: aju vajab lõikust. Kuid seleni on vaja veel jõuda, sest patsiendi üldseisund ei võimalda operatsiooni. Kulubki kuu aega konditsiooni jõudmiseks. Algul ollakse seda meelt, et Klasi lõigatakse Helsingi Ülikooli keskhaiglas. Toomsoo ütleb aga Klasi, et ka meil Eestis on olemas sellele pühendunud kirurgid. Ja nimetab Põhja-Eesti regionaalhaiglat, kus töötab ülemarstist neurokirurg Rein Viilu. Lõikus olevat küll teatava riskiga seotud, nagu iga lõikus, aga Viilu on oma ala meister, 2010. aastal valitud koguni Eesti aasta arstiks.

TAGASITEE ELLU

Doktor Viilu opereeribki Eri Klasi aju. «Toomsoo ja Viilu on need kumralid, kes panid kokku mu elu tagasi toonud brigaadid.» võtab Klas kokku oma murekevad esimese kuu. Ja jutustab siis liigutavalt, kuidas Helsingist kipsis jalga-dega naasnud Ariel võttis ta neilt brigaadidelt üle; kuidas ta iga jumala päev keetis kodus suppi ja tõi seda haiglasse; kuidas Klas õppis Arieli ning oma laste abiga haigla koridoris uuesti käima ja rääkimagi; kuidas põetamine ja abistamine jätkus juba kodus, nii et praegu, mil ta on jõudu kogunud, võib Klas julgelt öelda, et ju oli siis olemas kõrgem vägi, kes tahtis, et ta ellu tagasi kutsutakse. «See on kirjeldamatult õnnis tunne.» ütleb maestro, «aga ma ei taha, et samasuguse õndsuse tunde nimel peaks keegi midagi niisugust läbi elama.»

Klasi jutt võtab seejärel üha kirglikuma tooni. «See tagasitulemine ei ole minu enda pärast, see on nende pärast, kellele mina olen elanud, ja elanud olen ma oma perele ja rahvale.» Siin, Eestis on tema isamaa sõna otseselt mõttes, sest natside käsilase poolt mõrvatud Klasi isa oli sündinud Haapsalus.

Klasi pihtimustega põimitud luugu kuulates (eriti seda, kus ta kirjeldab, kuidas kulgeb sammammulise, ent ometi sihikindlalt tema tervenemise tee) meenub mulle 2008. aasta intervjuuraamatust loetud Klasi jutustus kunagisest lauluhitist, täna ikka veel igihaljana kõlavast loost «Rohelised niidud». 55 aastat tagasi, 1960. aastal, laulab selle Miller-Gilkyson-Dehri sentimentaalse loo plaadile ning kuulsaks Ameerika folkansambel The Brothers Four. Heldur Karmo teeb samal aastal laulu tölke ja Eesti Raadio meeskvartert koosseisus Kaljo Terasmaa, Eri Klas, Arved Haug ja Uno Loop laulab selle Eestiski absoluutseks menukiks. Mulle ja minu põlvkonnale on see kauni meloodiaga nostalgiline, aga lootusrikkalt lõppev laul («niitude vahelt meid rööm leiab taas») tähenduslik. Just meeskvarteri eeskujul võtsime selle toonase Pärnu 1. keskkooli (nüüdse ühisgümnaasiumi) poistekvarteriga repertuaari ning kooli lõpuaktusel 1965. aasta juunis sai sellest meie tiibade sirutamise lugu, nagu tookord keskkooli lõpetamist oli tavaks iseloomustada.

UNISOONI OTSIMINE

Agas Klasi meenutab selle lauluga seoses, k u i raske oli tabada unisooni, k u i palju tuli selleks vaeva näha ja harjutada, et sõnad ja viisid kõlaksid kokku kõigis nüanssides. Maestro tänanegi elu on võrreldav unisooni otsimise ja harjutamisega, et taas röömu leida mitte ainult neist niitudest, mis teda ees ootavad Hiiu maal, kuhu ta juulikuu lõpus loodab jõuda. Jah, sinnasamasse Hirmuste külla Lahe tallu, sest Hiiu maal tunneki teda Lahe Erina – mehena, kes aegajalt tõmbub oma võrgukuuri või siis liigub küla peal, et teiste põlvi- või suvehidlastega maailma asju arutada. Selle kõrval on rõõmul rohelisest niitudest aga ka sümbolsem kuu – see on rõõm elust endast ja võimalusest jagada seda teistega.

Eri Klasi vestlusterrete lõpupool

See tagasitulemine pole minu enda pärast, vaid nende pärast, kellele mina olen elanud.

le tsiteerin talle ühest varasemast intervjuuraamatust seda, mida nõutud ja pidevalt lennus olev dirigent oma tööde ning tegemiste kohta arvanud: «Kui hakkaksin poole jõuga tegutsema, jääksin haigeks.» Mida on öelda maestrol nüüd, kaheksa aastat hiljem, praegustest ja tulevikust võimalikest töödest? Klasi vastuses minu küsimusele ei ole kõhklusevarjugi: «Minu töökoormus saab olema null, sest nüüd, kui ma olen teises ilmas ära käinud ja mind on tagasi kutsutud, mulle on antud uus võimalus, ei pea seda matma dirigeerimise.» Ent kui hakkame seejärel üle lugema neid piltlikult öeldes muusikalisi numbreid, millega Klas jätkuvalt on seotud, olgu selleks Estonia teater või Brigitta festival või Rahvuskultuuri Fond, siis ei märgi need taandumist, vaid aktiivset kohalolekut. Võtsin nimetada selles muusikalises reas Rahvuskultuuri Fondi. Aga õigusega, sest Klas oli 1991. aasta sügisel asutatud fondi esimene juht ja on seda seniajani. Aate teenimisel ja usaldusel põhinevat fondi on ta juhitanud nagu üht väikest, kuid hästi kokku kõlavat kammerorkestrit. Igasse annetajasse on ta suhtunud kui selle orkestri liikmesse, kelle suurim rahuldus on ennast jagada teiste inimeste kultuurilise eneseteostuse nimel. Niisiis, Klasi muusikaline vaim püsib endiselt virge. Sellele mõeldes võtan julguse väljendada lootust, et kolme aasta pärast juhatab ta üldlaulupeol ühendkoore. Ja miiks ei võiks selleks juhatajaks ühislauluks ollagi Klasi õpetaja, talle kunagi oma dirigendikepi kinkinud Ernesaksa «Mu isamaa on minu arm». «See oleks minu unistus, aga ma ei tohi sellele veel mõelda,» kostab liigutatud vastus.

JUMALA VÕIMALIKKUSEST

Eri Klasi kabinetis on klaasustega kapi riivil kipa, mille juudi mehed sünaagoogi minnes pealaele kinnitavad osutusega sellele, et Jumal on läheduses. Palun Klasil miitsike-pähe panna meenutamaks, et tema emapoolne vanaisa oli sünaagoogikantor ja tema ise, tema naine ja lapsed on eestlastena samas ka juutide väarikast soost. Meie jutt kal-

dubki usule. Maestro tunnistab, et on usklik inimene, aga ei ole sellega kunagi eputanud. Kõik väised tunnused, millega tahetakse kuulutada oma kuuluvust mõnda rahvusse või kogukonda, ei kuulu Klasi repertuaari. Tähtsaim on sisemine hoiak – see, mida või keda sa südames kannad, tõdeb Klas.

Paar päeva pärast külastäiku Eri Klasi juurde satume teineteisele helistama. Klas on järele vaatamise korras näinud televisiooris – ja praegu on tal tõesti rohkem aega seda vaadata kui veel mõne kuu eest – eelmisel aastal viie Oscariga pärjatud mängufilmi «Kõiksuse teooria» Stephen Hawkingist. Klas on vapustatud. Filmis öeldakse välja üks ülimalt oluline mõte, mis kõlab nii: «Olgu elu kui tahes vilets. Kus on elu, seal on ka lootus.» Nüüd, pärast läbielatud kahtlusi, mõistab maestro selle tähenduslikkust. Aga filmis küsitakse ka Hawkingilt, kas Jumal on olemas. Hawking jääb vastuse võlgu.

KUS ON ELU, SEAL ON LOOTUST

Ent siinkohal tsiteerin juba Klasi ennast. Telefon lausa õhetab siirusest: «Ma vaatasin selle filmi ära, elasin kohutavalt kaasa kõigele, mis seal juhtus. Ja vaatamise järel äkki märkan, et mu parema käe keskmi-se sõrmed, mis seni olid kanged, on äkki liikuma hakanud. Nii et võiksin klubisse minna ja klaveritki mängida! ... Ja siis veel see kõige suurem ime, mille juurest end leidsin: ma olin ühtäkki võimeline lugema ammu-ammu unustatud heebreakeelsest palvest, mis mu vanaisa mu Siberi-lapsepõlves oli õpetanud ja mida me koos lugesime. Kes selle mulde meelde tuuletas?» Klas teeb oma pihtimuses pausi, aga ma kuulen teda mõtlemas: Jumal võib siis tõesti olemas olla, sest üksnes tema võimuses on imed.

Eri Klasi kabinetis kaarjas aken eendub maja frondist, avanedes Kreutzwaldi ja Raua tänava ristmikule otseku kaptenisild laevas. Iga dirigent ongi kapten. Kui Klaside kodust lahkun, surub maestro hävsti-jätüks mu kätt, küsides: «Kas tunned juba survet?» Tundsin. See tähendab, et mõndagi on ees. Eluüritudel peegeldub veel rohelisest valgust. ☺